

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ (1913—1926)

“Όταν μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μπιζανίου συνήρχοντο εἰς Λονδῖνον (16 Δεκεμβρίου 1912—9 Ἰουνίου 1913) οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν τοῦ Αἴμου πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, τὰ σύμμαχα τότε βαλκανικὰ κράτη ὑπέβαλον τοὺς κάτωθι ὅρους.

«Ἐκχώρησις ἀπάντων τῶν ἐδαφῶν τῶν κειμένων δυτικῶς γραμμῆς ἀρχομένης ἀπὸ σημείου τινὸς ἀνατολᾶς τῆς Ραιδεστοῦ ἐπὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ, μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Μαλαθριάς πρὸς ἀνατολᾶς τῆς Μηδείας, ἐξαιρουμένης τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως».

“Όσον διὰ τὴν Ἀλβανίαν, οἱ σύμμαχοι συνεφώνησαν κατ’ ἀρχὴν «διὰ τὴν ἴδρυσιν ἀνεξαρτήτου Ἀλβανίας»· τὰ σύνορά της θὰ ἐχαράσσοντο κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τὰς «Μεγάλας Δυνάμεις».

Σύμφωνα μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀπόφασιν, κριταὶ τῆς τύχης τῆς Ἀλβανίας ἦσαν αὐταὶ αἱ συμμαχικαὶ κυβερνήσεις.

Εἰς ἀπάντησιν τῶν ἀποφάσεων τούτων, ἡ Τουρκικὴ ἀντιπροσωπεῖα ὑπέβαλεν εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς 19/1 Ἰανουαρίου 1913, ἀντιπροτάσεις, διὰ τῶν ὁποίων αὕτη ἐδέχετο τὴν ἐκχώρησιν τῶν «δυτικῶς τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως» ἐδαφῶν. “Όσον διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, ἡ Τουρκικὴ ἀντιπροσωπεῖα ἐδέχετο ὅπως ταῦτα καθορισθοῦν ἀπὸ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις.

Εἰς τὰς ἀντιπροτάσεις αὐτὰς τῆς Τουρκίας οἱ σύμμαχοι, ἀφοῦ ἐλάμβανον σημείωσιν τῆς παραχωρήσεως αὐτῆς τῶν δυτικῶς τοῦ βιλαετίου τῆς Ἀνδριανουπόλεως, ἐπέμενον εἰς τὴν ἀρχικὴν τῶν ἀποψιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν τύχην τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας.

“Όπως βλέπομεν ὅθεν παραλλήλως πρὸς τὴν σύσκεψιν τῶν συμμάχων, διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης εἰρήνης, μετὰξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Τουρκίας, συνήρχετο αὐτόκλητος εἰς Λονδῖνον καὶ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν καὶ ἄλλη τοιαύτη «Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀγγλοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Σέρ Ἐδουάρ Γκρέϋ.

Καὶ ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἀφ’ ἐνὸς καὶ οἱ σύμμαχοι εὕρισκοντο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν ὡς πρὸς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης εἰρήνης, αἱ δὲ συνεδριάσεις τῆς διασκέψεως διεκόπησαν μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ἐμβέρ, ἡ Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις τουναντίον ἐξηκολούθει τὰς ἐργασίας της. Πρὸς αὐτὴν λοιπὸν ἐστράφησαν αἱ ἐνέργειαι τῶν συμμάχων, αἱ ὁποῖαι προσεπάθουν συγχρόνως νὰ συνεννοηθοῦν μετὰξὺ τῶν διὰ τὰ σύνορα ποὺ θὰ τοὺς ἐχώριζον εἰς τὸ μέλλον.

Μετὰ τὴν ἐπανάληψιν λοιπὸν τοῦ πολέμου, ποὺ ἐπηκολούθησε τὴν διακοπὴν τῶν διαπραγματεύσεων, αἱ Μ. Δυνάμεις προσέφερον τὴν «μεσολάβησιν» τῶν μετὰξὺ τῶν ἐμπολέμων διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς εἰρήνης.

Ἡ πρότασις αὕτη περὶ «μεσολάβησεως» ἐγένετο κατ’ ἀρχὴν δεκτὴ ἀπὸ τοὺς συμμάχους ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ὅτι ὡς βάσις τῆς εἰρήνης θὰ ἐλαμβάνετο ὑπ’ ὄψιν ἡ γραμμὴ Ραιδεστοῦ—Μαλαθριάς, ἡ Τουρκία θὰ ἐξεχώρει τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ θὰ ἐπλήρωνεν ἀποζημιώσεις (Βρεττ. Ἑγγρ. τῆς αἰτίας τοῦ πολέμου Τηλεγράφημα 14 Μαρτίου ἐκ Σόφιας. Τόμ. IX/II σελ. 583).

Εἰς τὴν διακοίνωσιν αὐτὴν τῶν συμμάχων αἱ Μ. Δ. ἀπήντησαν ὅτι πρὸς «μεσολάβησιν» των ἔπρεπε «ὅλα τὰ ἑδάφη τὰ πρὸς Δ. τῆς γραμμῆς (Αἶνος—Μήδεια) θὰ ἐκχωρηθοῦν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν εἰς τοὺς Συμμάχους ἐκτὸς τῆς Ἀλβανίας, ὁ καθορισμὸς τῶν συνόρων τῆς ὁποίας ἐπαφίεται εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις. («Ἀπόφασις Συνδιασκέψεως Πρεσβευτῶν 15 Μαρτίου 1913).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμφαίνεται ὅτι αἱ μεγαλείτεροι δυσχέρειαι τῶν Συμμάχων δὲν προήρχοντο ἀπὸ τὸν καθορισμὸν τῶν ἀμοιβαίων ἀπαιτήσεων των, ἀλλὰ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, πού ἀπετέλεσε θέμα μακρῶν συζητήσεων. Ἐπὶ πλέον δὲ αἱ Μ. Δυνάμεις ὑπεισῆρχοντο εἰς τὰς μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας σχέσεις, ὡς μεσολαβηταὶ ἀλλὰ μὲ πρόγραμμα νὰ ἐπιβάλουν τὰς ἀπόψεις των ὡς πρὸς τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης εἰρήνης.

Μὲ τὴν μεσολάβησιν των ὅμως αὐτὴν αἱ Μ. Δυνάμεις, ὡς προκύπτει ἀπὸ τὸ κάτωθι τηλεγράφημα τοῦ κ. Καμπὸν πρεσβευτοῦ τότε τῆς Γαλλίας εἰς Λονδῖνον, αὗται ἐφρόντιζον μᾶλλον νὰ προστατεύσουν τὰ ἰδικὰ των συμφέροντα, κατὰ τὴν ρύθμισιν τῶν βαλκανικῶν ζητημάτων. Ἴδου πράγματι τί ἔλεγε τὸ τηλεγράφημα ἐκεῖνο τῆς 15 Μαρτίου 1913 πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας:

«Πρέπει νὰ σημειώσητε μὲ ἱκανοποίησιν τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων εἰς τοὺς συμμάχους φέρων εἰς γνῶσιν των ὅτι πρὶν ἀρχίσουν αἱ συνομιλίαι διὰ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, ἀνήκει εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ διατυπώσουν τὰς ἀπόψεις των ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν διαπραγματεύσεων πού ὀφείλουν νὰ γίνουν δεκταί». (Διπλωμ. Ἐγγραφ. (Γαλλίας) Βαλκανικαὶ Ὑποθέσεις Τόμος II Νο. 167).

Οἱ σύμμαχοι ὅμως δεχόμενοι τὴν μεσολάβησιν τῶν Μ. Δυνάμεων οὐδόλως ἦσαν διατεθειμένοι νὰ τὴν δεχθοῦν ἄνευ ὄρων καὶ ὠρισμένων ἐπιφυλάξεων, ὅπως ἡ ὑπ' ἀριθ. 3 τοιαύτη εἰς τὴν διακοίνωσιν των τῆς 5 Ἀπριλίου 1913, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγον ὅτι «οἱ σύμμαχοι κρίνουν ὅτι πρέπει νὰ γνωρίζουν ἐκ τῶν προτέρων τὰ μέλλοντα σύνορα τῆς Ἀλβανίας, ἐλπίζοντες ὅτι ταῦτα θὰ συμπίπτουν μὲ ὅσα συνεφωνήθησαν εἰς τὸ Λονδῖνον».

Ἡ συνδιάσκεψις ὅμως τῶν Πρεσβευτῶν, εὐρισκομένη πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τῆς Ἰταλίας νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ Ν. σύνορα τῆς Ἀλβανίας μέχρις Ἰωαννίνων, εἰς τὴν ἀνωτέρω διακοίνωσιν τῶν συμμάχων ἀπήντησεν ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἀλβανικῶν συνόρων «θὰ ἀπῆτει ὀλίγον χρόνον πρὸς ὀριστικὴν ἐπεξεργασίαν εἰς ὅλην τὴν ἑκτασίν των».

Ὁ τότε Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος Λ. Κορομηλᾶς δικαίως ἀνησυχῆσας ἀπὸ τὰς ἀπόψεις αὐτὰς τῶν Μ. Δ. καὶ οὐδόλως ὦν διατεθειμένος νὰ ἐγκαταλείψῃ ἡ Ἑλλάς τὰ δικαιώματά της εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, ἐτηλεγράφησε τὴν 15/28 Ἀπριλ. 1913 εἰς τὸν εἰς Λονδῖνον πληρεξούσιον τῆς Ἑλλάδος Σκουλούδη λέγων ὅτι «ἡ σχεδιαζομένη ἀπάντησις τῶν Μ. Δ. . . δημιουργεῖ δύσκολον κατάστασιν, ἐφ' ὅσον αὗται θὰ διεφύλαττον εἰς ἑαυτὰς τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τῶν νήσων καὶ τῆς Ἀλβανίας. Ἡμεῖς ἀπεδέχθημεν μεσολάβησιν... Ἡ ἀξίωσις τῆς διασκέψεως τῶν Μ. Δυνάμεων ὅπως ἀποφασίσωσιν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων, ἐν ἀπουσίᾳ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, μεταβάλλει τὸν χαρακτήρα τῆς μεσολαβήσεως εἰς ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐζήτησεν».

Ὁ τότε πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς Λονδῖνον, ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος τοῦ Κορομηλᾶ, εἰς τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ ἀνέπτυξε τὰς ἀπόψεις τῆς κυβερνήσεώς του, ἔλαβεν ὡς ἀπάντησιν ὅτι ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία εἶχον προτείνει εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις ὅπως συντάξουν σχέδιον εἰρήνης καὶ ὑποβάλουν τοῦτο

εἰς τοὺς ἐμπολέμους. Κατόπιν τοῦτο ὁ Γεννάδιος ἐτηλεγράφη μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν κυβέρνησιν του τὰ κάτωθι :

«Αἱ δυνάμεις εἶναι ἀμετακλήτως ἀποφασισμέναι νὰ διαφυλάξουν εἰς ἑαυτὰς τὸ δικαίωμα τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τῶν νήσων καὶ τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας. Δυνάμεθα νὰ βασιζώμεθα εἰς τὰς Δυνάμεις ποὺ εἶναι εὐνοϊκῶς διατεθειμέναι ἀπέναντί μας, νὰ φροντίσουν ὅπως αἱ διεκδικήσεις μας λάβουν πλήρη καὶ δικαίαν ἀντίληψιν. Ἐὰν ὅμως χρονοτριβῶμεν, θὰ χάσωμεν τὰς συμπαθείας ἐκείνων ποὺ μᾶς εἶναι σήμερον εὐνοϊκοί».

Σημειώσωμεν ὅτι κατὰ τὴν ἀνωτέρω συνέντευξιν τοῦ Γενναδίου μετὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, ὁ πρῶτος ὑπέμνησεν εἰς τὸν δεύτερον ὅτι ἡ Ἰταλία ὄχι ἅπαξ ἀλλὰ δις ἐδήλωσεν εἰς τὸν εἰς Ρώμην ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλλάδος ὅτι ἡ Ἰταλία εἰς τὸ ζήτημα τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας καὶ ἰδίως τῆς παραλίας εἶναι τοσοῦτον ἀνένδοτος ὥστε νὰ φθάσῃ μέχρι πολέμου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Σέρ Ἐδουαρ Γκέϋ ἀνταπήντησεν ὅτι «ἡ Ἰταλία δὲν εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία θὰ ἀπεφάσιζε μόνη ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἐν λόγῳ ἔδαφῶν». (Τηλ/μα ἀριθ. 1162, 13/26 Μαΐου 1913).

Οἱ σύμμαχοι εὐρεθέντες ἐνώπιον μιᾶς τόσο ἐπιμόνου στάσεως τῶν Μ. Δυνάμεων, ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλος νὰ ὑποκύψουν, καὶ νὰ παραιτηθοῦν τῆς ἀπαιτήσεώς των ὅπως τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας καθορισθοῦν ἀπὸ τοὺς συμμάχους ἢ ἐν ἀνάγκῃ ἀπὸ κοινοῦ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Μ. Δυνάμεων, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς μεσολαβήσεώς των διὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων. Εἰς μία διακοίνωσιν των οἱ τέσσαρες σύμμαχοι πρὸς τὰς Μ. Δ. ἀπὸ 21/4/1913 ἐδήλουν οὗτοι ὅτι «παραδέχονται τὴν μεσολάβησιν αὐτὴν ἐπιφυλασσόμενοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων νὰ συζητήσουν μετὰ τὰς μεγάλας δυνάμεις τὰ ζητήματα τὰ σχετικὰ μετὰ τὰς νήσους, καὶ τὸν ὀριστικὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Θράκης καὶ ὀλοκλήρου τῆς Ἀλβανίας» (Τόμ. IX/II σ. 706).

Ἡ Διάσκεψις τῶν Πρεσβευτῶν μελετήσασα τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν τῶν συμμάχων, κατὰ τὴν συνεδριάσιν της τῆς 23/4/1913, ἔστειλε νεωτέραν διακοίνωσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀφοῦ διευκρίνιζε τὸν χαρακτῆρα τῆς «μεσολαβήσεως» ὡς πρὸς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὰς νήσους ἔλεγεν αὕτη : «σχετικῶς μετὰ τὰς ἐπιφυλάξεις τῶν συμμάχων διὰ τὴν τύχην τῶν νήσων καὶ τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας, αἱ Δυνάμεις παρατηροῦν ἐκ νέου ὅτι τὰ ζητήματα ταῦτα εἶναι τῆς ἀπολύτου δικαιοδοσίας των» (Ἀγγλ. Ἐγγραφα Τόμ. IX/II σελ. 710).

Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον τῶν Μ. Δυνάμεων οἱ τέσσαρες σύμμαχοι ἀνταπήντησαν τὴν 28 Ἀπριλίου, διὰ νεωτέρας διακοινώσεώς των εἰς τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἀνεφέροντο εἰς τὴν ἐπιφύλαξιν δι' ἑαυτὰς διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, ἔλεγον τὰ ἀκόλουθα :

«Αἱ σύμμαχοι κυβερνήσεις δὲν δύνανται νὰ πιστεύσουν ὅτι ἡ μεσολάβησις τὴν ὁποίαν προτείνουν, θὰ τῆς ἀρνεῖται τὸ δικαίωμα νὰ συζητήσουν ζητήματα θίγοντα ζωτικὰ των συμφέροντα καὶ προερχόμενα ἐξ ἐνὸς νικηφόρου ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου τὸν ὁποῖον ἐπιχείρησαν. Ἡ διαφορὰ τῶν δύο ἀπόψεων δὲν δύναται ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ σταματήσῃ τὰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης καὶ αἱ σύμμαχοι κυβερνήσεις ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ των νὰ ἐνδώσουν εἰς τὰ διαβήματα τῶν Μ. Δυνάμεων διακηρύττουσιν ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ σταματήσουν τὰς ἐχθροπραξίας καὶ δεικνύουν τὸ Λονδῖνον ὡς τόπον τῆς συνδιασκέψεως».

Αἱ Μ. Δυνάμεις διὰ τῆς ἀνωτέρω διακοινώσεώς των ἐπεφύλασσαν εἰς ἑαυτὰς

τάς διὰ τὴν Ἀλβανίαν ἀποφάσεις των, οἱ δὲ σύμμαχοι ἐδέχοντο τὴν μεσολάβησιν αὐτὴν τῶν Μ. Δυνάμεων ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι θὰ μετεῖχον καὶ αὐτοὶ ὡς ἴσοι πρὸν ἴσους εἰς τὰς συζητήσεις ποὺ θὰ ἐγίνοντο διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας. Καίτοι ὅμως ἡ ἐπιφύλαξις αὕτη τῶν συμμάχων δὲν ἐγένετο καθ' ὀλοκλήριαν δεκτὴ ἀπὸ τὰς Μ. Δυνάμεις, ἴσχυεν ὅμως διὰ τοὺς συμμάχους.

Ἡ Ἑλλάς ὑπέγραψε τὴν ἀνωτέρω διακοίνωσιν στηριζομένη εἰς σχετικὰς ἐνθαρυντικὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Σέρ Ἐδούαρ Γκέϋ ποὺ ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω τὰς ὁποίας ἐπανέλαβεν οὗτος τὴν 17/30 Μαΐου 1913 πρὸς τὸν Ἑλληνα πρεσβευτὴ Γεννάδιον λέγων πρὸς αὐτόν :

«Ἐνθυμεῖσθε εἰς ἀπάντησιν παρατηρήσεώς σας σχετικῆς μὲ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ εὐρίσκετο ἡ κυβέρνησίς μου, ἐὰν ὑπέγραφε τὴν εἰρήνην ἄνευ ἐπιφυλάξεων. Σᾶς εἶπον ὅτι ὅσοι ὑπογράψουν θὰ ἔχουν ὄλας τὰς συμπαθείας τῆς Ἀγγλίας. Δύνασθε νὰ εἴπητε εἰς τὸν κ. Βενιζέλον τώρα ποὺ ἡ συνθήκη ὑπεγράφη καὶ σᾶς ἐξουσιοδοτῶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ κάμητε χρῆσιν τῆς διαβεβαιώσεώς μου ταύτης ἐκ μέρους μου». (Τηλ)μα ἀριθ. 1261 φάκελλος 111, 10 Δ. Πρεσβείας Λονδίνου).

Ἡ συνεννόησις ὅμως μεταξὺ τῶν δύο τότε συνασπισμῶν δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ εἰς βᾶρος τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ συμφερόντων.

Ἡ Συνθήκη πράγματι τοῦ Λονδίνου, διὰ τῆς ὁποίας ἐτίθετο τέρμα εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον (17 Μαΐου 1913) εἰς τὸ 2 ἄρθρον τῆς ἀνέφερεν ὅτι «ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία παραχωρεῖ εἰς τὰ Σύμμαχα Βαλκανικὰ Κράτη ὅλα τὰ ἐδάφη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας τὰ κείμενα δυτικῶς τῆς γραμμῆς Αἴμου—Μηδείας ἐξαιρέσει τῆς Ἀλβανίας» ἡ διαχάραξις τῶν συνόρων τῆς ὁποίας ἀνετίθετο εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις, δυνάμει τοῦ 3 ἄρθρου τῆς ἰδίας συνθήκης.

Τὸ σχετικὸν ἄρθρον ἔγραφε τὰ κάτωθι :

«Ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ αἱ Α. Α., Μ. Μ. οἱ Σύμμαχοι ἡγεμόνες δηλοῦσιν ὅτι ἀναθέτουσιν εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, τὴν Α. Μ. τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας κ. π. τὴν Α. Ε. τὸν Πρόεδρον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, τὴν Α. Μ. τὸ βασιλέα τῆς Μεγάλης Βρετανίας, κ.λ.π. τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν Α. Μ. τὸν Αὐτοκράτορα πασῶν τῶν Ρωσσιῶν τὴν φροντίδα τοῦ καθορισμοῦ συνόρων τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν λοιπῶν ζητημάτων τῶν ἀφορώντων τὴν Ἀλβανίαν».

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης ἔκαμε καὶ τὴν ἀκόλουθον δήλωσιν :

«Οἱ ἐξουσιοδοτούμενοι πληρεξούσιοι τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ἔχουν τὴν τιμὴν νὰ διακηρύξουν ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεώς των, ὅτι ὑποχωροῦντες εἰς τὴν ἐπιθυμίαν καθολικῆν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὅπως μὴ καθυστερήσουν τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, εἶναι ἔτοιμοι νὰ ὑπογράψουν τὴν εἰρήνην μὲ τὴν Τουρκίαν σύμφωνα μὲ τὸ καταρτισθὲν παρὰ τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ κοινοποιηθὲν εἰς τοὺς ἐμπολέμους σχέδιον συνθήκης καὶ ὅτι ἡ Ἑλλάς ὑπογράφουσα τοῦτο δικαιούται νὰ ἐλπίζῃ ὅτι αἱ Μ. Δυνάμεις, ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ δικαιώματος τῆς μεσολαβήσεως, δὲν θὰ ἀρνηθῶσι νὰ τὴν εἰσακούσωσι ἐπὶ τῶν ζητημάτων ποὺ προέκυψαν ἐκ τοῦ πολέμου, τὰ ὁποῖα ζητήματα

είναι σχετικά με ζωτικά της συμφέροντα και ότι αὐται θὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπιθυμίας τῶν «ἀπελευθερουμένων πληθυσμῶν».

Ἴδου τὶ ἔλεγε σχετικῶς ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ἑλ. Βενιζέλος εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 20 Φεβρουαρίου 1914:

«Κατὰ τὴν συναμολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου ἀνετέθη ὑπὸ τῶν τότε ἐμπολέμων τὸ ζήτημα τοῦ διακανονισμοῦ τῶν ὀρίων τῆς Ἀλβανίας, τὴν ὁποίαν αἱ Μ. Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ἰδρῦσουν εἰς κράτος εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς Μ. Δυνάμεις. Αἱ Μ. Δυνάμεις μάλιστα ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶσι δικαίωμα κἂν συζητήσεως ἐκ μέρους αὐτῶν τούτων τῶν κρατῶν τὰ ὁποῖα ἐνδιέφευεν ὁ διακανονισμὸν τῶν ὀρίων τοῦ νέου Ἀλβανικοῦ κράτους, τῶν ἀποφάσεων εἰς ἃς αὐται θὰ κατέληγον. Καὶ ὅταν ἐγίνοντο αἱ διαπραγματεύσεις τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου καὶ ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκ μέρους τῆς Σερβίας προεβάλλοντο ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ σχεδίου τῆς εἰρήνης, τὸ ὁποῖον προεβλήθη εἰς αὐτάς, προεβάλλοντο ἀντιρρήσεις μεταξὺ ἄλλων καὶ ὅπως διατηρηθῆ τὸ δικαίωμα ὑπὲρ τῶν δύο τούτων κρατῶν νὰ συζητήσωσιν τὴν περὶ τῶν Ἀλβανικῶν ὀρίων ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων. Ἀλλ' αἱ Δυνάμεις ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶσιν ἀπολύτως καὶ κατηγορηματικῶς τοιαύτην συζήτησιν καὶ ἐπέβαλον τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ὡς εἶχε διατυπωθῆ ἄνευ τοιοῦτου δικαιώματος ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν».

Ἀπὸ ἐλληνικῆς ὀθεν πλευρᾶς ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου ἐδημιούργησε ἡπειρωτικὸν ζήτημα τὸ ὁποῖον, λυθὲν δις διὰ τῶν ὄπλων, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ παραμένῃ ἄλυτον διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἑπειρώτας.

Σχετικῶς μὲ τὴν ὑπογραφὴν αὐτὴν τῆς συνθήκης, σημειώσωμεν ὅτι, ἡ Ἀγγλία, παρὰ τὰς κατηγορηματικὰς βεβαιώσεις τοῦ Σέρ Ἐδουάρ Γκρέυ πρὸς τὸν τότε πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος Γεννάδιον ὅτι αἱ ἐλληνικαὶ ἀπόψεις θὰ ἐτύγχανον «πλήρους καὶ δικαίας ἐκτιμήσεως», ἤδη προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης, ἐπέσπευδε αὐτὴν ἐπιμόνως, χωρὶς νὰ περιμένῃ ὅπως ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ περὶ Ἀλβανίας καὶ Δωδεκανήσου συζητηθῶν προηγουμένως καὶ διατυπωθῶν εἰς ἀποφάσεις τῆ συναινέσει ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ποὺ ἐγνώριζεν ἐξωδίκως τὰς ὀπισθοβούλους σκέψεις ὠρισμένων δυνάμεων ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων, προσεπάθει ὑπὸ διαφόρους προφάσεις νὰ καθυστερήσῃ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης εἰρήνης, ἵνα ἐπιτύχῃ προηγουμένως τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας. Ἡ Ἀγγλικὴ ὁμως κυβέρνησις φοβουμένη, μήπως ἡ καθυστέρησις αὕτη τῆς ὑπογραφῆς καὶ ἡ ἀνακίνησις τοῦ ἀλβανικοῦ καὶ δωδεκανησιακοῦ ζητήματος πρὸ τῆς ὑπογραφῆς ταύτης προκαλέσῃ περιπλοκὰς μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν, ἐπέσπευδε τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης, λησμονοῦσα τὰς περὶ «πλήρους καὶ δικαίας ἐκτιμήσεως» διαβεβαιώσεις τοῦ ὑπουργοῦ τῆς τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἡ ἀδημονία τοῦ Γκρέυ διὰ τὴν μὴ ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ἦτο τοιαύτη, ὥστε κατὰ τὸν Γερμανὸν διπλωμάτην Φὸν Κιούμνα, ὁ Γκρέυ εἶπεν ἐν τέλει εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν συμμάχων κρατῶν «πρέπει ἢ νὰ ὑπογράψῃτε ἢ νὰ ἀπέλθῃτε» (Γερμανικὰ Διπλωματικὰ Ἐγγράφα 1871—1914 Τόμ. IV σελ. 779).

Τὴν ὑπογραφὴν ὁμως αὐτὴν ἐπέσπευδεν ὄχι μόνον ὁ Σέρ Ἐδουάρ Γκρέυ ἀλλὰ καὶ διάφοροι ἄλλοι παράγοντες, ἤτοι ἡ ἀπειλὴ τῆς Βουλγαρίας ὅτι θὰ ὑπέγραφε χωριστὴν εἰρήνην μὲ τὴν Τουρκίαν.

Οὕτω λοιπὸν πρὸ μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως εὐρεθεῖσα ἡ Ἑλλάς ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην, ἀρκεσθεῖσα μόνον εἰς διαβεβαιώσεις περὶ συνδυασμοῦ Δωδεκανησιακοῦ — Ἡπειρωτικοῦ, πρὶν ὅμως ἢ αὐταὶ ἀποκρυσταλλωθοῦν εἰς συγκεκριμένας διατάξεις, καὶ ἀντλήσῃ ἐξ αὐτῶν ἡ Ἑλλάς νομικὰ δικαιώματα.

Μὲ τὴν ὑπογραφὴν λοιπὸν τῆς συνθήκης εἰρήνης, διεσκεδάσθησαν κάπως αἱ ἀνησυχίαι μεγαλειτέρων περιπλοκῶν, συνεπεία τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων τῶν νήσων καὶ τῆς Ἡπείρου, ἐχαλαρώθη ἡ ἀντίστασις ὀρισμένων δυνάμεων ἔναντι τῶν ἰταλικῶν ἀπαιτήσεων, ἐνῶ ἀντιθέτως αὐτὴ ἐνέτεινε τὰς τελευταίας ταύτας.

Εἰς συνεδρίασιν οὕτω τῆς 14/7(1913 τῆς Συνδιασκέψεως τῶν Πρεσβευτῶν ὁ ἰταλὸς ἀντιπρόσωπος οὔτε ὀλίγον οὔτε πολὺ διετύπωσεν τὴν γνώμην ὅτι «τὸ πλῆθος τῶν ἐδαφῶν ποὺ ἐπετύγγανεν ἡ Ἑλλάς τώρα ἐδημιούργει κάποιαν διαφορὰν εἰς τὸ ζήτημα τῶν νήσων». Εἰς ἄλλην δὲ συνεδρίασιν τῆς ἰδίας διασκέψεως τῆς 28/7/1913, ὁ ἴδιος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλίας ἀνεκοίνωνεν ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Ἄγγλον Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις ἀνακαλεῖ τὴν συγκατάθεσιν τῆς εἰς τὴν ἐκχώρησιν τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς Β. Ἡπείρου. Ἐπικαλουμένη δὲ αὕτη ἐπὶ πλέον τὴν συνθήκην τοῦ Οὐσί ἐδήλου ὅτι θὰ παρέδιδε τὰ Δωδεκάνησα εἰς τὴν Τουρκίαν, μόνις τὰ Τουρκικὰ ἀπεσύροντο τῆς Κυρηναικῆς. Ἰνα διευκολυνθῇ ὅμως ἡ ἀποδοχὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀλβανικὴν μεθόριον ἡ Ἰταλία ἐνόμιζεν ὅτι ἔρκει ἡ ὀριστικὴ ἐκχώρησις εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν κατεχομένων παρ' αὐτῆς νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Μὲ τὴν πρότασιν αὐτὴν ἡ Ἰταλία ἐδέχετο ὅπως ἡ Δωδεκάνησος ἀποδοθῇ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ὅπως ὕστερον κανονισθῇ ἡ ὀριστικὴ τῶν τύχη ἀπὸ ὅλας τὰς δυνάμεις ἀπὸ κοινοῦ, μεταξὺ τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ ὄχι μονομερῶς μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Τουρκίας.

Ὅπως ἀπεδείχθη οὕτω ἐκ τῶν ὑστέρων, τὰ δοθέντα εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, οὐδεμίαν ἀπολύτως εἶχον οὐσιαστικὴν συνέχειαν. Ἰδοὺ ἡ στάσις τῶν Μ. Δυνάμεων εἰς τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας.

Ἡ Ρωσία οὕτω ἀπὸ τοῦ 1912 ἤδη εἶχε προτείνει ὅπως τὰ σύνορα τοῦ νέου κράτους τῆς Ἀλβανίας ἀρχίσουν ἀπὸ γραμμῆν, ἀπὸ τὴν Χειμάρραν εἰς Ἀχρίδα καὶ ἐκεῖθεν πρὸς Β. παραλλήλως πρὸς τὸν Μέλανα Δρίνον ἀφιεμένης τῆς Δίβρης εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν Λευκὸν Δρίνον μέχρι τῆς Βογιάννας καὶ τῆς Ἀδριατικῆς. (Ὑπόμνημα Μπέκεντορφ πρὸς Σέρ Ἐδούαρ Γκρέυ τῆς 11/12/1912).

Ἡ Ἰταλία, μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον, εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ ἓνα ἀδικαιολόγητον φόβον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἔνεκα τῆς μεγενθύσεώς της καὶ τῶν φιλικῶν αἰσθημάτων της πρὸς τὴν Γαλλίαν. Τὸ Ἰταλικὸν ἐπιτελεῖον ἐγνωμοδότει τότε ὅτι

«ἡ κατοχὴ τοῦ στενοῦ τῆς Κερκύρας θὰ ἀπετέλει κίνδυνον ἐξ ἴσου σοβαρὸν γὰρ τὴν κατοχὴν τοῦ Αὐλώνος ἀπὸ ἐχθρικὴν δύναμιν. Ἐνεκα τούτου συμφέρει ἡ ἐξασθένησις τῆς στρατιωτικῆς σημασίας τοῦ Στενοῦ τῆς Κερκύρας καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι ἀνάγκη ὅπως παραχωρηθεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα τμῆμα τούτου ὅσον τὸ δυνατὸν μᾶλλον περιωρισμένον. Θὰ ἠδύνατο νὰ δοθῇ πρὸς αὐτὴν κατ' ἀνώτατον ὄριον ὁ κόλπος τῆς Σαγιάδος καὶ νὰ δοθῇ τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἡ κατοχὴ τοῦ στενοῦ τῆς Κερκύρας θὰ ἐδημιούργει διὰ τὸ μέλλον σοβαρώτατον κίνδυνον ὄχι μόνον διὰ τὴν ἰσορροπίαν εἰς ἄνω λεκάνην τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς αὐστροϊταλικὰς καὶ τὰς γερμανικὰς ναυτικὰς δυνάμεις...».

Ὁ ἐν Ρώμῃ τότε πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἀείμνηστος Δ. Κακλαμάνος εἰς ἐκθεσὶν τοῦ τῆς 11/11/1912 εἰς μίαν συνομιλίαν τοῦ μὲ τὸν τότε Ὑπουργὸν τῶν

Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας σχετικὴν μὲ τὰς ἰταλικὰς διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἠπειρον, λέγει ὅτι ὁ Ὑπουργὸς ἀνέπτυξε πρὸ αὐτοῦ Γεωγραφικὸν χάρτην καὶ ζήτησε νὰ τοῦ δείξῃ πῶς περίπου περιέγραφε ἡ Ἑλλάς τὴν Ἠπειρον.

«Ὅταν δὲ φθάσας, προσθέτει ὁ κ. Κακλαμάνος, εἰς τὸ ἄκρον τῆς Χερσοννήσου περιέλαβον καὶ ὀλόκληρον τὸν κόλπον τῆς Αὐλῶνος μετὰ τοῦ λιμένος διὰ νὰ ἀνέλθω βορείως, μοὶ εἶπεν :

—«Ὡστε ζητεῖτε καὶ τὴν Αὐλῶνα. Εἰς καταφατικὴν ἀπάντησίν μου, οὐδὲν ἀπήντησεν, ἀλλ' ἐκ τῆς ὅλης ὁμιλίας μου καίτοι ἐπιφυλακτικῆς ἠννόησα ὅτι ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ ἔστεργεν εἰς τοῦτο».

Συνεχίζων δὲ ὁ Κακλαμάνος, εἰς τὴν ἔκθεσίν του προσθέτει :

«Ἡ προσωπικὴ μου γνώμη εἶναι ὅτι ἡ Ἰταλία θὰ ἀντιστῆ πάσει δυνάμει εἰς τὴν ἐγκατάστασιν ἡμῶν εἰς τὴν Αὐλῶνα, ἥτις εἶναι ἡ κλεῖς τῶν στενῶν τοῦ Ὀτράντο καὶ δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἰσχυρότατον ναυτικὸν ὀρμητήριον ἀφοῦ ἡ Ἰταλία διαληλοῖ ἀνυποκρίτως βλέψεις». (Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912—1913 Ἔκδ. Ὑπουργ. Στρατοῦ 1932 Τ. Β. παράρτ. σελ. 764—766).

Ὁ δὲ ἀείμνηστος Βενιζέλος ἔλεγεν ὅτι :

«Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας δὲν ἐδίστασε νὰ εἶπῃ οὐχὶ ἄπαξ ἀλλὰ δις πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλλάδος εἰς Ρώμην ὅτι ἡ Ἰταλία εἰς τὸ ζήτημα τῆς παραλίας εἶναι τοσοῦτον ἀνένδοτος ὥστε νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι πολέμου κατὰ τῆς Ἑλλάδος». (Ἀγόρευσις εἰς τὴν Βουλὴν 12/11/1913).

Αὐταὶ ἦσαν αἱ σκέψεις τῆς ἰταλικῆς πολιτικῆς ἔναντι τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ αὐτὰς προῆλθεν ἡ ἔμμονος ἀξίωσις της ὅπως μὴ σπροκυρωθῇ τότε ἡ Β. Ἠπειρος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω λοιπὸν ἡ Ἑλλάς ἐξῆλθε τῶν βαλκανικῶν πολέμων προικισμένη μὲ τὴν ἐχθρότητα τῆς ἰταλικῆς διπλωματίας ὅπως ἔγραφεν ὁ ἀείμνηστος Στράτος. (Ἐπιθ. «Τὸ Μέλλον» ἔτος Α. ἀριθ. 3 σελ. 242—243).

Ἴδου τῶρα τί ἐπρότεινεν ἡ Ἰταλία ὡς σύνορα τῆς Ἀλβανίας :

Γραμμὴν ἀπὸ τῆς Ἀχρίδος μὲ διαχωρισμὸν τῶν ὑδάτων μεταξὺ Δεβόλη καὶ Ἀλιάκμονος, δυτικῶς τῆς Καστορίας πρὸς τὰ Ν. Δυτικὰ τῶν Γρεβενῶν, ἐκεῖθεν πρὸς Χάνι Καλπάκι, ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Καλαμᾶ μέχρι τοῦ χωρίου Γλυκὸς καὶ κατόπιν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, παραδίδουσα τὴν Παραμυθιὰν καὶ Μαργαρίτη εἰς τὴν Ἀλβανίαν (Ἀγγλ. Ἐγγραφα Τόμ. ΙΧ/II σελ. 605).

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις μόλις ἐπληροφορήθη τὰς προτάσεις αὐτὰς τῆς Ἰταλίας, διεμαρτυρήθη λέγουσα ὅτι «παρόμοιον σχέδιον θὰ ἰσοδυνάμει μὲ πραγματικὴν σύλησιν πρὸς ὄφελος τοῦ νέου κράτους τῆς Ἀλβανίας. Θὰ ἰσοδυνάμει μὲ μοναδικὸν φαινόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν, ἡ ἀπόδοσις εἰς τὴν μουσουλμανικὴν κυριαρχίαν πληθυσμοῦ πλέον τῶν 250.000 ψυχῶν... θὰ ἰσοδυνάμει μὲ παράδοσιν τῆς πλειοψηφίας καὶ ἀριστοκρατίας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἠπείρου εἰς τὸν προαιώνιον ἐχθρόν, εἰς τοὺς δυνάστας, οἱ ὅποιοι χθὲς ἀκόμη, πρὸς ὄφελος τῆς ἀντιστάσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς Ἰωάννινα, ἔκαιον, ἔσφαζον καὶ ἐλεηλάτουν τὰ χριστιανικὰ χωρία».

Καίτοι ὅμως ἡ Ἑλλάς εἰς τὰς προθέσεις αὐτὰς ἐνισχύετο καὶ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, ἐν τούτοις αἱ προσπάθειαι της μένουν ἀτελεσφόρητοι. Πρὸ μιᾶς

τοιαύτης καταστάσεως εύρισκόμενος ό τότε πρωθυπουργός Βενιζέλος, διά τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Γενναδίου, προτείνει εἰς τόν Ἐδουάρ Γκρέυ τήν διενέργειαν δημοψηφίσματος, πρότασιν τήν ὁποίαν ὁ τελευταῖος φέρει πράγματι ἐνώπιον τῆς διασκέψεως τῶν Πρεσβευτῶν, καί τήν ὁποίαν ὅμως ὁ Ἴταλός πρεσβευτής ἐθεώρησεν ἀπαράδεκτον, προσθέσας ὅτι ἐστερεῖτο ὁδηγιῶν τῆς κυβερνήσεώς του. (Τηλεγράφημα κ. Γενναδίου 27/9 Ἀπρίλ. 1913 Φάκ. 111, 4 Γ.).

Ἀπορριφθείσης τῆς προτάσεως ταύτης τοῦ κ. Βενιζέλου, οὗτος συνεχίζει τὰς προσπάθειάς του προτείνων ὅπως ἀποσταλῆ ἐπὶ τόπου ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ πρὸς ἔρευναν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν κατοίκων.

«Ἀποκρουσθείσης ἤδη τῆς προτάσεως ἡμῶν περὶ δημοψηφίσματος—ἔλεγεν ὁ Βενιζέλος εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1324 τῆς 19 Ἰουνίου τηλεγράφημά του—τολμῶ νὰ παρακαλέσω κύριον Γκρέυ νὰ ἐπιμείνη ὅπως διεθνῆς ἐπιτροπὴ ἐξετάσῃ ἐπιτοπίως ζήτημα ἵνα διαχάραξις ὁρίων γίνῃ ἐπὶ τῇ βάσει ἐθνολογικῆς καταστάσεως».

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 ἄρθρον τοῦ ἀνωτέρω πρωτοκόλλου ὠριζεν ὅτι: «ὁ καθορισμὸς τῶν συνόρων θὰ γίνῃ ἐπὶ ἐθνογραφικῶν καὶ γεωγραφικῶν βάσεων. Ἡ ἐθνογραφικὴ ἐξακρίβωσις θὰ βασισθῇ εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν τοῦ πληθυσμοῦ ἢτοι τὴν ὁμιλουμένην εἰς τὰς οἰκογενείας. Ἡ ἐπιτροπὴ δὲν θὰ λάβει ὑπ' ὄψιν οἵανδήποτε ἀπόπειραν δημοψηφίσματος ἢ πολικῶν ἐκδηλώσεων, ὅσον διὰ τὰ διαμερίσματα πρὸς κατοικοῦνται ἀπὸ Βλάχους, τὴν ἐθνικότητά των θέλει ἐξακριβώσῃ ἡ Ἐπιτροπὴ. (Αὐστρ. Βίβλος ἀριθ. 809).

Κατὰ ρητὴν ὅθεν διάταξιν τοῦ ἄρθρου τούτου ἀπηγορεύετο εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν οὔτε νὰ ἐπιτρέψῃ ἀπόπειραν ἐκδηλώσεως τῆς θελήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπὶ πλέον ἡ Ἑλλάς δὲν ἐγένετο δεκτὴ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκείνης. Ἡ Ἰταλία ὅθεν καὶ ἡ Αὐστρία ἦσαν ἐλεγκταὶ καὶ κριταὶ τῆς ἐθνικῆς συνηδείσεως τῆς Β. Ἠπείρου. Αἱ δύο αὗται Δυνάμεις ἐκμεταλλεῦόμεναι τὴν εὐπαθῆ διπλωματικὴν τότε κατάστασιν τῆς Εὐρώπης πρὸς διατήρησιν μιᾶς προσκαίρου εὐρωπαϊκῆς ἡσυχίας, τὴν ἐξεβίαζον εἰς βάρος τῶν μικρῶν κρατῶν δημιουργοῦσαι γεγονότα.

Ὁ πρίγκιψ Λιτόβσκι, πρεσβευτὴς τότε τῆς Γερμανίας εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ μέλος τῆς πρεσβευτικῆς διασκέψεως γράφει, εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του.

«Ἦτο τοιοῦτον τὸ συμβιβαστικὸν πνεῦμα τοῦ Σέρ Ἐ. Γκρέυ καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ ἀποφύγῃ ἓνα εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ὥστε ὑπεχώρησεν εἰς τὰς προτάσεις τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως εἰς τὸ σοβαρὸν ζήτημα τῆς Ἠπείρου».

Ὅμως ἡ περὶ δημοψηφίσματος πρότασις τοῦ Βενιζέλου, ἡ ὁποία θὰ ἔλυε κατὰ τὸ δικαιότερον τρόπον τὸ ζήτημα, ἀπεκρούσθη, καὶ ἡ ἀποστολὴ ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, πρότασις τοῦ ἰδίου δὲν ἐγένετο ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν εὐμενῶς δεκτὴ.

Οἱ Ἴταλοὶ πράγματι ἀπέκρουσαν τὴν πρότασιν αὐτὴν μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἡ Ἠπειρος εὕρισκετο ὑπὸ στρατιωτικὴν κατοχὴν.

Οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος, ἔλεγε τότε ὁ Σέρ Ἐδουάρ Γκρέυ εἰς τὸν Γεννάδιον, προσπάθοῦν νὰ μεταπείσουν τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐπέτυχον πράγματι κάποιαν βελτίωσιν τῶν συνόρων (ἀπὸ τοῦ Καλαμᾶ εἰς τὸ ἀκρωτήριο Στύλος), ἀλλὰ προσέθετεν οὗτος εἰς τὸν τότε Ἑλληνα πρεσβευτὴν, εἶναι φυσικὸν ὅπως μία μεγάλη δύναμις ὅπως ἡ Ἰταλία φροντίσῃ νὰ κατοχυρώσῃ τὰ στρατηγικά της συμφέροντα καὶ συνεπῶς ἡ Ἑλλάς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ὑποστῇ μοιραίως θυσίας.

—«Σᾶς συνιστῶ, ἔλεγεν ὁ Γκρέϋ πρὸς τὸν Γεννάδιον, νὰ εἰσθε ἕτοιμοι διὰ θυσίας. Πρέπει νὰ τελειώνωμεν εἰς δύο τρεῖς ἑβδομάδας. Ἐὰν σᾶς παρέδιδον ὅλας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἐκτὸς δύο ἢ τριῶν ἔναντι μερικῶν παραχωρήσεων εἰς τὴν Ἑπειρον καὶ τὰς ἡρνεῖσθο, ἡ δημοσία γνώμη θὰ σᾶς κατεδίκαζε» (Ἀρχεῖα Πρεσβείας Φάκ. 111.10.Δ. τηλεγράφημα 1324, 19/5 Ἰουνίου 1913).

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω γνώμην τοῦ Σέρ Ἐδούαρ Γκρέϋ, ἡ Ἰταλία ὄφειλε νὰ μείνῃ σταθερὰ ἐπὶ τῶν ἐξῆς προτάσεων τῆς :

α) Τὰ ἑλληνικὰ σύνορα δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι πρὸς Β. τοῦ σημείου τοῦ ἀνακοινωθέντος.

β) Ὀλόκληρον τὸ στενὸν τῆς Κερκύρας θὰ οὐδετεροποιεῖτο.

γ) Ἡ μικρὰ νῆσος Σάσων εἰς τὸ στόμιον τοῦ Αὐλῶνος θὰ ἐδίδετο εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰταλία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραδώσῃ τὰς νήσους ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Ἑλλάδα, λόγῳ τῶν ἔναντι τῆς Τουρκίας ὑποχρεώσεων τῆς Ἰταλίας, διὰ τοῦτο ἡ πρότασις αὕτη θὰ ἐγίνετο διὰ τρίτης δυνάμεως. Ἴνα θέσῃ ὅθεν τὸν πόδα τῆς εἰς τὴν Ἑπειρον ἡ Ἰταλία, ἐδέχετο νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὄχι μόνον τὰς νήσους ποὺ εἶχε καταλάβει ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ τὴν Δωδεκάνησον, ποὺ εἶχε καταλάβει ἡ ἴδια καὶ ἀπέφευγε νὰ ἀφήσῃ.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν μάλιστα τῆς 30 Μαΐου ὁ Σέρ Ἐ. Γκρέϋ συνοψίζων τὰ ἀποφασισθέντα ἔλεγεν ὅτι ἐκ τῆς συζητήσεως «προέκυψεν ἓν σχέδιον κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Θάλεια καὶ ὁ Στύλος καὶ ἡ Κορυτσᾶ θὰ παραμείνωσιν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ὅλαι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἐξαιρέσει τῆς Τενέδου καὶ τῆς Ἴμβρου, ποὺ θὰ ἠδύναντο νὰ ἀφεθῶσιν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τῆς Θάσου, ποὺ ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, θὰ ἔπρεπε νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ ὄρους οὐδετεροποιήσεως καὶ μὲ ὅτι θὰ ἀπεφασίζετο πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς τουρκικῆς φιλοτιμίας».

Ἡ τελικὴ διατύπωσις τῆς ἀποφάσεως διὰ τὸ ζήτημα τῶν Δωδεκανήσων ἐγένετο κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 11 Αὐγούστου 1913 ὡς ἐξῆς :

«Ὅταν σύμφωνα μὲ τὸ πρῶτον μέρος τῆς Ἰταλικῆς προκηρύξεως τῆς 5/9/13 τὸ 4 ἄρθρον τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης θὰ ἐκτελεσθῇ καθ' ὀλοκληρίαν ὑπὸ τῶν δύο συμβαλλομένων, αἱ ἑξ Μ. Δυνάμεις θὰ ἀποφασίσουν διὰ τὴν τύχην τῆς Δωδεκανήσου καὶ θὰ λάβουν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἐπὶ τούτου ἀπόφασιν».

Εἰς τὸ τέλος τοῦ σχετικοῦ πρακτικοῦ ὑπάρχει σημείωσις ὅτι τὴν 12 Αὐγούστου οἱ πρεσβευταὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἔφερον τὴν συγκατάθεσιν τῶν κυβερνήσεων των εἰς τὴν πρότασιν αὐτὴν τοῦ Σέρ Ἐ. Γκρέϋ.

Ἰπὸ τὰς ἀνωτέρω προϋποθέσεις ἐλαμβάνετο ἡ ἀπόφασις περὶ καθορισμοῦ τῶν συνόρων ὑπὸ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς ἡ ὁποία βάσει τῆς γλώσσης θὰ καθώριζε τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τῆς ἀμφισβητουμένης περιοχῆς, ποὺ ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω.

Ὁ ἀείμνηστος Βενιζέλος μόλις τοῦ ἐκοινοποιήθη ἡ ἀπόφασις αὕτη περὶ ἀποστολῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, ἀμέσως ἀπήντησεν εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις ἐκφράζων εἰς αὐτὰς τὴν εὐχὴν ὅπως ἡ ἀποσταλλησομένη ἐπιτροπὴ διαχαράξεως τῶν συνόρων ἐμπνευσθῇ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἀπὸ τὰς ἀπόψεις ποὺ ἐξέθετεν ὁ ἴδιος εἰς τὸ σχετικὸν ὑπόμνημα. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν βάσιν τῆς ἐθνολογικῆς ἐρεῦνης ποὺ θὰ

ἐτίθετο εἰς τὴν ἐπιτροπὴν διὰ τῆς ἀποφάσεως τῶν Μ. Δυνάμεων, ὁ Βενιζέλος ἐλεγεν ὅτι ἡ γλῶσσα μόνη τῆς δὲν ἀποτελεῖ τὸ μόνον κριτήριον τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν κατοίκων μιᾶς χώρας, ἀλλὰ ἡ λεγομένη ἐθνικὴ συνείδησις. Ἡ γλῶσσα ἐνὸς λαοῦ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν λεγομένην ψυχικὴν κατάστασιν ἢ ὁποῖα δύναται νὰ σχηματισθῇ καὶ ὅταν ἀκόμη λείπει ὁ συντελεστής τῆς γλώσσης. Ἡ ψυχικὴ δὲ αὕτη κατάστασις, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ὑπάρχει ὅταν ὑπάρχει ταυτότης πνευματικὴ εἰς τοὺς πατριωτικοὺς πόθους, εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐπιδιώξεις, εἰς τὸ πνεῦμα τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῆς θυσίας καὶ ὅταν αὕτη εἶναι διαδεδομένη εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις τοῦ συνόλου διὰ μέσου μιᾶς μακρᾶς κοινωνικῆς ζυμώσεως σκέψεων καὶ ἀναμνήσεων καὶ δὲν δεσμεύεται ἀπὸ τὰς ἰδιαιτέρας οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς διαιρέσεις. Ἡ ἐλευθέρᾳ ὅθεν θέλησις τοῦ συνόλου εἶναι ἡ μόνη βᾶσις τῶν δικαίων τῶν λαῶν ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ὑπαρξιν... ἡ ἐξακρίβωσις ὅθεν τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτῆρος ἐνὸς πληθυσμοῦ μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ μόνον ἔχει ἀναμφιβόλως ἀρκετὴν δόσιν αὐθαιρεσίας. (Ἀρχεῖα Πρεσβείας Λονδίνου Φάκελλος III, 4.Α. ἀρ. 2296).

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐργαζομένη ἡ Ἐξεταστικὴ Ἐπιτροπὴ οὐδόλως παράδοξον ὅτι θὰ κατέληγεν εἰς ναυάγιον. Ὅπως ἀναφέρει ὁ τότε Ἰλαρχος καὶ σύνδεσμος παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ Β. Μελάς εἰς ἔκθεσίν του ἀπὸ 30/11/1913, παρουσιάσθη τότε τὸ παράδοξον φαινόμενον ὅτι εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν ἄλλοι ὠμίλουν τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἄλλοι τὴν ἄλβανικὴν γλῶσσαν. Πρὸ μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως καὶ τοῦ ἐκνευρισμοῦ τῶν κατοίκων εὐρεθεῖσα ἡ Ἐπιτροπὴ, ἐπεζήτησεν ἄλλην διέξοδον.

Ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς συνταγματάρχης Οὐίλι διὰ τηλεγραφήματός του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ἀνήγγελεν ὅτι «ἐνώπιον τῶν δυσκολιῶν ποὺ ἀντιμετωπίζει ἡ Ἐπιτροπὴ μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κριτηρίου τῆς γλώσσης, καὶ συνάγουσα δίκαια συμπεράσματα ἐξ αὐτοῦ, αἱ ὁδηγίαι ποὺ στηρίζονται εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεως τῶν Πρεσβευτῶν πρέπει νὰ τροποποιηθοῦν καὶ νὰ προσαρμοσθοῦν μὲ τὴν πραγματικότητα». Συνίστα δὲ ὁ πρόεδρος εἰς τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημά του ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ περιέλθῃ ὀλόκληρον τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν χώραν, καὶ μελετήσῃ αὕτη ὅ,τι δυνηθῇ ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ἐπὶ πλεόν δὲ καὶ τὰ οἰκονομικὰ, γεωγραφικὰ καὶ στρατηγικὰ συστατικά.

Καίτοι ἡ πρότασις αὕτη τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς ἐθεωρήθη ὀρθὴ καὶ ἐπροτάθη εἰς τὰς ἄλλας κυβερνήσεις, ἐν τούτοις ἀντὶ νὰ ἐξομαλύνῃ τὴν κατάστασιν, ὤθησε τοὺς ἀντιπροσώπους νὰ λάβουν μίαν ἀπόφασιν, ἢ ὁποῖα καὶ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν παρημέρει, ἐλάμβανε δὲ ὑπ' ὄψιν μόνον τὰς πολιτικὰς ἀνάγκας τῆς στιγμῆς, πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν πραγμάτων καὶ τῆς εἰρήνης.

Ἀφοῦ οὕτω ἐγκατελείφθη καὶ τὸ κριτήριον τῆς γλώσσης διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ἄγγλος ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκείνην, ἐπρότεινεν ὡς πρόεδρος αὐτῆς αὐθαιρέτως ὡς σύνορον γραμμὴν ἢ ὁποῖα κατ' οὐσίαν ἄφηνεν ὀλόκληρον τὴν σημερινὴν Β. Ἠπειρον εἰς τὸ νεοσύστατον κράτος τῆς Ἀλβανίας (Τηλεγράφημα Γενναδίου 2833 τῆς 6/19 Νοεμβρίου 1913). Ἡ ἀδυναμία ὅθεν τῆς Ἐπιτροπῆς νὰ ἐφαρμόσῃ μίαν ἀνεφάρμοστον κατὰ βᾶσιν ἀπόφασιν τῆς Διασκέψεως, ὡς μόνον ἀποτέλεσμα εἶχε νὰ διαπράξῃ ἓνα ἔγκλημα εἰς βᾶρος τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν πράγματι ἐλαμβάνετο ὡς κριτήριον ἡ γλῶσσα ὑπῆρχεν ἐλπίς ὅπως ὀλόκληρον τὸ Πωγῶνι καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τῆς Χειμάρρας περιέλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ἡ γενομένη διὰ τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς μεθόριος ἐπέπρωτο δυστυχῶς νὰ κατακυρωθῇ ἐν τέλει ἀπὸ τὸ περίφημον πρωτόκολλον τῆς Φλωρεντίας.

Οὕτω λοιπὸν μίαν Ἐπιτροπὴν, λαβοῦσα τὴν ἐντολὴν νὰ γνωματεύσῃ ἐπὶ τῆς

ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν κατοίκων τῆς Β. Ἠπείρου, ἐφάνη κατωτέρα τῆς ἀποστολῆς της, μόνον καὶ μόνον ἵνα μὴ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν της φανῆ δυσ-ἀρεστον εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης Μουρέ, ποὺ παρηκολούθησεν ἐπὶ τόπου τὰς ἐργασίας τῆς περιφήμου ἐκείνης Ἐπιτροπῆς, χαρακτηρίζει τὰ μέλη της «ὡς πρόσωπα τοῦ δράματος ἢ τῆς κωμωδίας ἢ ὁποῖα ἀρχίζει νὰ διαδραματίζεται εἰς τὴν Ἠπειρον. Δὲν θέλω νὰ γελοιοποιήσω τοὺς κυρίους τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐξακολουθεῖ οὗτος, διότι τὸ σφάλμα δὲν ἦτο ἰδικόν των, ἀλλὰ τῶν Μ. Δυνάμεων ποὺ τοὺς ἔθεσαν εἰς τόσον δύσκολον θέσιν. Ἡ χάραξις τῶν συνόρων μὲ μίαν μονοκονδυλίαν, καταλήγει ὁ ἴδιος, ὅπως ἐγένετο ἀγνοεῖ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνικοτήτων καὶ εὐρίσκεται εἰς προκλητικὴν ἀντίθεσιν μὲ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πληθυσμοῦ».

Ὁ δὲ ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκείνην συνταγματάρχης Λαλεμάν, εἰς μίαν ἐκθεσίν του πρὸς τὴν κυβέρνησιν του τῆς 19/12/1913, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸν 9ον τόμον τῆς τρίτης σειρᾶς τῶν «Γαλλικῶν Διπλωματικῶν Ἐγγράφων περὶ τῶν αἰτίων τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου», ἐκθεσις εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅλη ἡ ὑπουργὸς προσπάθεια τῶν Ἰταλῶν καὶ Αὐστριακῶν ὅπως προσαρτήσουν εἰς τὴν Ἀλβανίαν πόλεις καὶ χωρία τῆς Ἠπείρου τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς ἦτο ἐλληνικὸς τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν γλῶσσαν, μὲ τὰ πλέον φρικιαστικὰ χρώματα περιγράφει τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκείνης.

Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις μόλις ἔλαβε γνῶσιν τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἐνεργείας τῆς Ἐπιτροπῆς διεμαρτυρήθη ἐντόνως, ἔλαβεν ὅμως ὡς ἀπάντησιν παρὰ τοῦ ἰδίου Σέρ Ἐ. Γκρέϋ, ὅτι πρέπει «νὰ δεχθῆ οἰανδήποτε ἀπόφασιν τῶν Μ. Δυνάμεων», προσθέτων ὅτι «ἐὰν πρὸ πέντε ἐτῶν ἔλεγε κανεὶς εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτύχουν ὅσα σήμερον λαμβάνουν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦτο θὰ ἐφαίνετο ἀπίστευτον. Ὅταν δὲ κατὰ τὴν συνομιλίαν ὁ Ἕλλην πρεσβευτὴς τοῦ εἶπεν ὅτι τὰ συμφέροντα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρίας μόνον ἐλαμβάνενο ὑπ' ὄψιν, ὁ Γκρέϋ τοῦ ἀπήντησεν ὅτι πρέπει κάποτε καὶ αἱ Μ. Δυνάμεις νὰ ἔχουν συμφέροντα ὅπως καὶ αἱ μικραί.

Παρεμφερῆ ἀπάντησιν ἔλαβεν ὁ ἴδιος πρεσβευτὴς ὅταν διεμαρτυρήθη εἰς τὸν ὑφυπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, «ὡς εἰλικρινὴς φίλος σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴ φέρητε δυσχερείας».

Τὴν ἀνωτέρω διαμαρτυρίαν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐνισχύει καὶ ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος εἰς σχετικὴν ὁμιλίαν του μὲ τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας τοῦ ἔλεγεν, ὅτι ἐὰν τὰ πράγματα φθάσουν εἰς τὰ ἄκρα δὲν θὰ διστάσῃ νὰ παραιτηθῆ τοῦ θρόνου καὶ νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος.

Προκειμένου ὅθεν νὰ μὴ πικραθῆ ἡ Ἰταλία, «ὄλαι αἱ συμπάθειαι τῆς Ἀγγλίας», ποὺ τόσον ἐπανελάμβανεν ὁ Σέρ Ἐ. Γκρέϋ, ἀπεδείχθησαν φράσεις φιλοφροσύνης κεναὶ περιεχομένου.

Βλέπων τὴν ἐπιμονὴν αὐτὴν τῶν Δυνάμεων ὁ Βενιζέλος, ἀναγκάζεται νὰ συσχετίσῃ τὸ ζήτημα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ποὺ ἦσαν ἐπίσης τότε ἐπίδικοι, μὲ τὸ βορειοηπειρωτικὸν καθὼς καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Τουρκίαν, πρότασιν τὴν ὁποίαν ἀπεδέχθη ὁ Σέρ Ἐ. Γκρέϋ καὶ ἡ ὁποία ἐνεσωματώθη εἰς τὸ γνωστὸν Πρωτόκολλον τῆς Φλωρεντίας τῆς 17 Φεβρουαρίου, 1913 ποὺ ἐκανόνιζε τὴν νέαν ὀροθετικὴν γραμμὴν τῆς Ἠπείρου.

Ὅλαι ὅθεν ἐκεῖναι αἱ ἐνεργεῖαι μέχρι τῆς συντάξεως τοῦ περιφήμου Πρωτοκόλλου ἀπεδείχθησαν ἐνεργεῖαι συμφερόντων καὶ ὄχι δικαίων. Τὸ Πρωτόκολλον ἐκεῖνο παρεχάσκει εἰς τὴν Ἀλβανίαν τὴν γνωστὴν ἐκτοτε περιοχὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Β. ΗΠΕΙΡΟΣ». Αἱ Μ. Δυνάμεις ἵνα ἀσκήσουν πίεσιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ

τὴν ἀποδοχὴν ἐκ μέρους τῆς τῶν μεσεμβρινῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, ἐκράτουν ἐκκρεμές τὸ ζήτημα τῶν νήσων, τὰς ὁποίας κατεκύρωσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐφόσον αὕτη θὰ ἐδέχετο ὅπως ἡ Β. Ἡπειρος περιληφθῆ εἰς τὴν Ἀλβανίαν ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὴν διακοίνωσιν τῆς 13/2/1914 τῶν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτῶν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

Ἡ προτελευταία πράγματι παράγραφος τῆς διακοινώσεως ἀνέφερεν ὅτι «ἡ ὀριστικὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα παραχώρησις τῶν νήσων, τὰς ὁποίας αἱ ἐξ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ἀφήσωσιν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς, δὲν θὰ καταστῆ πραγματικὴ εἰμὴ ὅταν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐκκενώσωσι τὰ εἰς τὴν Ἀλβανίαν παρικοινοῦμενα ἐδάφη δυνάμει τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας τῆς 17/12/1913, ὅπερ ἐπισυνάπτεται ὧδε ὡς καὶ τὴν νῆσον Σάσωνα, καὶ ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ρητῶς ὑποσχεθεῖσα ὅτι οὐδεμίαν θ' ἀντιτάξει ἀντίστασιν καὶ ὅτι δὲν θὰ ὑποστηρίξει ἢ θὰ ἐνθαρρύνει ἀμέσως ἢ ἐμμέσως οὐδενὸς εἴδους ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν ἐξ Δυνάμεων καθιδρυθέντος εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἀλβανίαν καθεστῶτος».

Τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τῶν Μ. Δυνάμεων ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἀποδεχθῆ «παρὰ πᾶσαν ὀδύνην ἣν δοκιμάζει ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως νὰ ἀποχωρισθῆ χωρῶν κατὰ συνείδησιν καὶ κατὰ πολιτισμὸν ἀπὸ χιλιετηρίδων Ἑλληνικῶν, αἵτινες μετὰ τόσους αἰῶνας ἐχαιρέτησαν μὲ αἴσθημα ἀσυγκρατήτου πατριωτισμοῦ τὴν ἐθνικὴν τῶν ἀποκατάστασιν» ὡς ἔλεγεν αὕτη διαμαρτυρουμένη εἰς τὴν ἀπάντησίν τῆς τῆς 8/21/2/1914.

Ἡ ἀπόφασις τῆς συνδιασκέψεως ἐκείνης ἦτο τόσο ἀδίκος, ὥστε ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς συνταγματάρχης Μουραὶ ἔγραφεν ὅτι «ἂν ἡ Ἑλλάς εἶχε τελείως ἠττηθῆ εἰς τὸν πόλεμον, δὲν θὰ τῆς ἐπεβάλλοντο σκληρότεροι ὄροι». Τὰς μόνους ἐπιφυλάξεις τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀπάντησιν ἦσαν αἱ κάτωθι:

α) Τὴν χορήγησιν «ἐπαρκῶν καὶ θετικῶν ἐγγυήσεων» διὰ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς Ἀλβανίας, καὶ

β) Τὴν ἐκχώρησιν μερικῶν χωρίων τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀργυροκάστρου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔναντι πληρωμῆς τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημιώσεως δύο καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίων φράγκων.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀπάντησιν τῆς Ἑλλάδος αἱ Δυνάμεις ἀνταπήντησαν τὴν 11/24 Ἀπριλίου 1914, ἀναγγέλλουσαι ὅτι ἐδόθησαν ἤδη εἰς τὴν Διεθνῆ Ἐπιτροπὴν Ἑλέγχου τῆς Ἀλβανίας ὁδηγίαι ἰσότητος μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ νέου κράτους καὶ ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ ἐξασκήσωσιν ὅλην τὴν ἐπιρροήν.

Ὅσον διὰ τὸν συσχετισμὸν τοῦ ζητήματος τῆς Δωδεκανήσου, τοῦτο εἶχε λησμονηθῆ τόσο εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν Μ. Δυνάμεων ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀπάντησιν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ συντάκται ὁμῶς τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας εἶχον λησμονήσει ὅτι τὸ δίκαιον ἑνὸς λαοῦ δὲν εἶναι ἀντικείμενον αὐθαιρέτου διαθέσεως καὶ ὅτι τὸ δίκαιον δὲν κρίνεται κατὰ τοὺς βαθμοὺς τῆς συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας ἀλλ' εἶναι ἀπόλυτον. Οἱ Ἡπειρώται εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πίεσιν ἀπήντησαν μὲ τὰ ὅπλα, συνελθόντες τὴν 19/2/1914 εἰς Ἀργυρόκαστρον καὶ ἰδρύσαντες τὴν Αὐτόνομον Ἡπειρον ὑπὸ τὸν Γ. Ζωγράφον, ἡ γενέτειρα τοῦ ὁποίου παρεδίδοτο εἰς τὸ νεοσύστατον κράτος τῆς Ἀλβανίας.

Ἡ συσπείρωσις ἐκείνη τῶν Β. Ἡπειρωτῶν περὶ τὸ νέον τῶν ἐθνικῶν σύμβολον μὲ τὸν δικέφαλον ἀετὸν ἦτο μία ἐντονος κραυγὴ διαμαρτυρίας ποὺ ἐξεπροσώπει

τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἓνα ράπισμα ἐναντίον ὅσων ἐπίστευον ὅτι ἡ ἱστορία δύναται νὰ σβεσθῇ μὲ μίαν μονοκονδυλιάν.

Οἱ Β. Ἠπειρώται τότε μὲ τοὺς ἱερούς των λόχους κατετρόπωσαν κυριολεκτικῶς τοὺς Ἀλβανούς. Τῇ παρακλήσει τότε τῶν ἰδίων Ἀλβανῶν ἐπενέβησαν αἱ Μ. Δυνάμεις αἱ ὁποῖαι κατόπιν διαπραγματεύσεων μακρῶν καὶ ἐπιπόνων, κατέληξεν εἰς τὸ γνωστὸν Πρωτόκολλον τῆς Κερκύρας, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίζετο ἐπὶ τέλους ἡ ἑλληνικότης τῆς Β. Ἠπείρου, καὶ τὸ ὁποῖον οἱ Ἀλβανοὶ ἐπεκύρωσαν «καθ' ὀλοκληρίαν καὶ χωρὶς ἐπιφύλαξιν».

Ἀλλὰ καὶ ἡ σχετικὴ ἀνακοίνωσις τῶν Μ. Δυνάμεων πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἀνεγνωρίζε τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο δικαίωμα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν.

Ἴδου τὸ σχετικὸν ἔγγραφον :

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι λαμβάνουν τὴν τιμὴν νὰ ἀνακοινώσουν πρὸς τὴν Α.Ε. τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν ὅτι αἱ Κυβερνήσεις τῆς Γερμανίας, Αὐστρουγγαρίας, Γαλλίας, Μ. Βρετανίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσσίας ἐνέκριναν τὴν συμφωνίαν τῆς Κερκύρας, μεταξὺ τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἑλέγχου καὶ τῶν πληρεξουσίων Ἠπειρωτῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλλον πολίτευμα τῆς Ἠπείρου».

Διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Κερκύρας ἐξησφαλίζετο εἰς τὴν Β. Ἠπειρον σημαντικὴ τοπικὴ αὐτοδιοίκησις καὶ ἀνεγνωρίζοντο διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7 καὶ 8 ἄρθρου αἱ δύο βάσεις ἐθνικῆς διαβιώσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ ἦτοι Ἐκκλησία καὶ τὸ Σχολεῖον, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα διετηρήσαμεν ἐπὶ αἰῶνας τὴν ἐθνικὴν μας ὑπόστασιν.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. πράγματι 7 ἄρθρον τοῦ πρωτοκόλλου ἔλεγεν :

«Αἱ Χριστιανικαὶ Ὀρθόδοξοι Κοινότητες εἶναι ἀνεγνωρισμένοι, νομικὰ πρόσωπα ὡς καὶ ἄλλαι. Διατηροῦν τὰς περιουσίας των καὶ θὰ ἔχουν ἐλευθέραν τὴν διάθεσίν των. Αἱ σχέσεις τῶν ὀρθοδόξων Κοινοτήτων μετὰ τῶν πνευματικῶν των ἀρχηγῶν θὰ εἶναι οἷαι καὶ κατὰ τὸ παρελθόν. Οὐδεμία προσβολὴ θὰ γίνῃ εἰς τ' ἀπ' αἰῶνων δικαιώματα καὶ εἰς τὴν ἱεραρχικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐν λόγῳ Κοινοτήτων, ἐκτὸς μιᾶς συμφωνίας μεταξὺ τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Ὅσον διὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 8 ἄρθρον, τοῦτον ἔλεγεν :

«Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐλευθέρα. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ὀρθοδόξων Κοινοτήτων ἢ ἐκπαίδευσις θὰ γίνῃται Ἑλληνιστί. Οὐχ' ἦττον ἢ θρησκευτικὴ διδασκαλία θὰ γίνῃται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν».

Ἐπὶ πλέον τὸ Πρωτόκολλον τῆς Κερκύρας προέβλεπεν εἰδικὰ τοπικὰ αἵρετὰ σώματα (ἄρθρ. 2) στρατολογίαν ἐντοπίων διὰ τὴν χωροφυλακὴν (ἄρθρ. 5), ἀπαγόρευσιν στρατωνισμοῦ στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τὴν περιοχὴν (ἄρθρ. 6). Πρὸ παντὸς ὅμως αἱ διατάξεις τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Κερκύρας ἐτίθεντο ρητῶς εἰς τὴν ἐγγύησιν τῶν Μ. Δυνάμεων διὰ τοῦ ἄρθρου 13, ἡ δὲ ἐφαρμογὴ καὶ ἐπιτήρησις τῶν δύο ἐπαρχιῶν τῆς Β. Ἠπείρου ἀνετίθετο εἰς τὴν διεθνῆ Ἐπιτροπὴ Ἑλέγχου Ἀλβανίας, ἡ ἔγκρισις τῆς ὁποίας ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὸν διορισμὸν τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων καὶ τῶν διοικητῶν τῆς περιοχῆς.

Ἡ Ἀλβανικὴ Κυβέρνησις, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθη ἡ συμφωνία τῆς Κερκύ-

ρας, ἀπεδέχθη αὐτὴν τὴν 12/25 Ἰουνίου 1914, μὲ τὸ κάτωθι τηλεγράφημα τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν ἀείμνηστον Ζωγράφον, πρόεδρον τῆς αὐτονόμου πολιτείας τῆς Β. Ἡπείρου.

Ἴδου τὸ σχετικὸν τηλεγράφημα :

«Ἡ Α.Υ. ὁ Ἡγεμὼν τῆς Ἀλβανίας καὶ ἡ Κυβέρνησις του ἀπεδέχθησαν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ἄνευ ὄρων τὴν συμφωνίαν τῆς Κερκύρας καὶ ἀφῆκαν εἰς τὴν Διεθνῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ Ἐλέγχου πλήρη ἐλευθερίαν νὰ κανονίσῃ κατόπιν ἐπιτοπίου ἐξετάσεως τὸ ζήτημα τῆς Χειμάρρας καὶ τὸ ζήτημα τῆς ὑποδιοικητικῆς ὑποδιαιρέσεως. Καθόσον ἀφορᾷ τὰς ἄλλας δηλώσεις ἡμῶν οἵτινες εἶναι προσηρτημένα εἰς τὸ κείμενον τῆς συμφωνίας Κερκύρας, ἐλήφθησαν ἤδη ὑπ' ὄψιν καὶ ἐκανονίσθησαν διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 5 τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ὁ ὀριστικὸς κανονισμὸς τοῦ ζητήματος κατέστη τῆς ἀποκλειστικῆς ἀρμοδιότητος τῶν Μ. Δυνάμεων, ἀντιπροσωπευομένων ὑπὸ τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐλέγχου. Ἀφ' οὗ λάβωμεν ἐκ μέρους Ὑμῶν ὀριστικὴν ἀπάντησιν, θὰ σᾶς κοινοποιήσωμεν ἐπισήμως τὴν ἀπόφασιν τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Ἀγίους Σαράντα ἀφίξεώς μου». (Ὑπογρ. Α. Κράλλ.).

Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον εὐρίσκετο τὸ ζήτημα τῆς Ἡπείρου, ὅταν ἐκηρύχθη ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος. Μὲ τὸ Πρωτόκολλον τῆς Κερκύρας ἡ Ἑλλάς ἀπέκτα τὸν πρῶτον ἐπίσημον τίτλον ἐπὶ τῆς Β. Ἡπείρου, καὶ ἐνέγραφεν προσημείωσιν περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ μέλλοντός της.

Τὸ πρωτόκολλον ὅμως τῆς Κερκύρας, συνεπεῖα ἐξεγέρσεως τῶν Μαλισόρων καὶ τῆς φυγῆς τοῦ πρώτου ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας πρίγκηπος Βήδ, δὲν ἐφηρμόσθη, τουναντίον μάλιστα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1914 αἱ Μ. Δυνάμεις ἐκάλεσαν τὴν Ἑλλάδα τῇ συγκαταθέσει καὶ τῆς Ἰταλίας νὰ ἀνακαταλάβῃ στρατιωτικῶς τὴν Β. Ἡπειρον, ἵνα ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν ποὺ εἶχον διαταραχθῆ συνεπεῖα τῶν ἀνωτέρω.

Ἡ πρόσκλησις ἐκείνη τῆς Ἑλλάδος ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν Β. Ἡπειρον, ὅπως καὶ τὴν ἀπεκατέστησε, ἐγγυηθῆ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κατοίκων της, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκευματος, καὶ ἐπιτρέψῃ ἐν καιρῷ τὴν ὁμαλὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Κερκύρας, ἀπετέλει, κατὰ τὸν ἀείμνηστον Βενιζέλον «τὴν ἐπισημοτέραν διεθνῇ ἀναγνώρισιν τοῦ ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον ἔχει καὶ δικαιοῦται νὰ ἔχη ἡ Ἑλλάς διὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς πληθυσμοὺς τῆς περιφερείας ταύτης». Ἡ ἀπόφασις ἐκείνη ἢ τόσον τιμητικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐδείκνυε συγχρόνως ὅτι αἱ Δυνάμεις ἀνεγνώριζον τὴν ἐλληνικότητα τῆς περιοχῆς καὶ συνεπῶς μόνον ἡ Ἑλλάς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν χωρὶς αἱματοχυσίαν.

Κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ἡ Ἰταλία ἀπετέλει ὡς γνωστὸν μέλος τῆς λεγομένης τότε Τριπλῆς Συμμαχίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἕτερον ὄμιλον τὸν ἀποτελοῦντα τὴν λεγομένην Τριπλῆν Συνεννόησιν. Αἱ δυνάμεις τοῦ δευτέρου τούτου συνασπισμοῦ, ἵνα ἀποσπάσουν τὴν Ἰταλίαν ἐκ τοῦ ἑτέρου, ὑπέγραψαν ὡς γνωστὸν τὴν 26 Ἀπριλίου 1915 μυστικὴν συμφωνίαν εἰς Λονδίνον. Κατὰ τὴν συμφωνίαν ἐκείνην, ἡ Ἰταλία ἐὰν εἰς τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐλάμβανε τὸ Τρεντῖνο, τὴν Ἰστρίαν, τὴν Δαλματίαν καὶ τὰς Ἀδριατικὰς νήσους ὡς καὶ τὴν Αὐλῶνα, ἰδρῦετο δὲ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀλβανίαν «μικρὸν μουσουλμανικὸν κράτος οὐδετεροποιούμενον», ἡ Ἰταλία οὐδεμίαν θὰ ἔφερεν ἀντίρρησιν εἰς τὸ νὰ δοθῆ ἡ Β. Ἀλβανία εἰς τὴν Σερβίαν καὶ ἡ Ν. εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἄρθρ. 7).

Με τὴν συμφωνίαν ἐκείνην ἡ Β. Ἡπειρος ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ πλέον ἀναπόσπαστον τμῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Ἀπέστειλε μάλιστα αὕτη τὴν 6/12/1915 τοὺς βουλευτάς της εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν μετὰ τὴν ρητὴν ἐντολὴν ν' ἀπαιτήσουν τὴν διεθνῆ ἀναγνώρισιν τῆς ἐνώσεως μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν οἱ Μουσουλμάνοι Κορυτσαῖς ἀπέστειλλον πρὸς τὸν τότε Ἑλληνα πρωθυπουργὸν Σκουλούδη συγχαρητήριον τηλεγράφημα «ἐπὶ χαρμοσύνῳ γεγονότι εἰσόδου βουλευτῶν Κορυτσαῖς εἰς τὸ Κοινοβούλιον».

Εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Εἰρήνης ὁ Βενιζέλος ἐπεκαλέσθη ὑπὲρ τῆς Β. Ἡπείρου τὰς τουρκικὰς στατιστικὰς, τὰς ὁποίας δὲν ἠμφεσβήτησαν οὐδ' αὐτοὶ οἱ Ἀλβανοί.

Ἡ Συνδιάσκεψις ὁμῶς φρονοῦσα, ὅτι τὰ ἐδάφη αὐτὰ θὰ ὑπήγοντο εἰς τὰ δύο διαμφισβητούμενα τοιαῦτα, ἐπεφόρτισε τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ἑλληνικῶν Ζητημάτων ἢ ὁποία, κατόπιν ἐξετάσεως τῆς καταστάσεως ἀπὸ ἀπόψεως τῶν ἐθνοτήτων καὶ τὰ ἐκατέρωθεν δικαιωμάτων, ἀπεφάνθη ὅτι:

«... Ὑπὸ αὐτὰς τὰς συνθήκας ἡ Ἀγγλικὴ καὶ Γαλλικὴ ἀντιπροσωπεῖα εὐρίσκειται ὑποχρεωμένη νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους τὰ σύνορα τοῦ 1913 δὲν ἔτυχον τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἐνδιαφερομένων πληθυσμῶν. Τὰ γεγονότα ποὺ ἐξετυλίχθησαν εἰς τὴν Ἀλβανίαν μετὰ τὴν διαχάραξιν τῶν ρηθέντων συνόρων τείνουν νὰ δείξουν ὅτι ἡ διαχάραξις αὕτη εἶναι ἀπαράδεκτος εἰς σημαντικώτατα σημεῖα τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν...».

Παρουσιάσθησαν τότε τρεῖς ἀπόψεις ὡς πρὸς τὰ νέα σύνορα τῆς Ἀλβανίας. Κατὰ τὴν βρετανικὴν καὶ γαλλικὴν ἀντιπροσωπεῖαν, ἡ γραμμὴ θὰ ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν Χειμάρραν, διερχομένη ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ Τεπελενίου καὶ ἐκεῖθεν βορείως τῆς Πρεμετῆς ἐστρέφετο μέχρι τῆς λίμνης Ἀχρίδος, ἀφήνουσα τὴν Μοσχοπολιν εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Κατὰ τὴν ἀμερικανικὴν ἀντιπροσωπεῖαν, ἡ κοιλάς τοῦ Δρίνου μετὰ τὴν Χειμάρραν ἐξεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ περιοχὴ τῆς Κορυτσαῖς—Πρεμετῆς εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Ὅσον διὰ τὴν ἰταλικὴν ἀντιπροσωπεῖαν, αὕτη ἔμενεν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας.

Ἐνώπιον μιᾶς τοιαύτης ἀδιεξόδου, εὐρεθεῖσα ἡ συνδιάσκεψις, ἔφερε τὸ ζήτημα εἰς τὸ ἀνώτατον συμβούλιον.

Εὐτυχῶς ὅτι ἐν τῷ μέταξὺ τὴν ἱμπεριαλιστικὴν κυβέρνησιν τοῦ Ὀρλάντο εἰς τὴν Ἰταλίαν διεδέχθη ὁ Νίττι μετὰ Ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Τιττόνι, κυβέρνησις εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεκράτησεν ἡ πολιτικῶς ὑγιειντέρα σκέψις ὅτι καλλίτερον ἐξυπηρετοῦντο τὰ συμφέροντα τῶν δύο χωρῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν διὰ κοινῆς συνεννοήσεως, παρά διὰ συνεχοῦς ἀνταγωνισμοῦ. Ὁ Τιττόνι ὅθεν ἀναγνώρισας τὰ σφάλματα τῶν προκατόχων του, ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τὴν Ἑλλάδα μετὰ ἀποτέλεσμα τὴν ὑπογραφὴν εἰς Παρισίους τὴν 29 Ἰουλίου 1919 τῆς γνωστῆς συμφωνίας «Τιττόνι Βενιζέλου».

Κατὰ τὴν συμφωνίαν ἐκείνην, ἡ Ἰταλία ἐλάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποστηρίξῃ ἐνώπιον τῆς διασκέψεως τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις περὶ Α. καὶ Δ. Θράκης ὡς καὶ περὶ Β. Ἡπείρου. Ἐξεχώρει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Δωδεκάνησον πλὴν τῆς Ρόδου. Ἡ Ἑλλάς παρητεῖτο ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας ὠρισμένου τμήματος τῶν ἀξιώσεων της εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Διὰ τοῦ 2 ἄρθρου τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας καθωρίζετο ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἡ συνοριακὴ γραμμὴ μετὰ τὴν Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἀφηνεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλα τὰ χριστιανικὰ χωρία τῆς Χειμάρρας, τὸ Δέλ-

βινον, τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὴν περιοχὴν Ρίζης καὶ Ζαγοράς, τὴν Πρεμετὴν, τὸ Λεσκοβίκι, τὴν Ἐρσέκαν, τὴν Μοσχόπολιν καὶ τὴν Κορυτσᾶν.

Ἡ συμφωνία ὅμως Τιττόνι—Βενιζέλου περιεῖχε μίαν αἴρεσιν. Ἐξήρτα τὴν ἀπόδοσιν τῆς Β. Ἡπειροῦ ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν ὠρισμένων ἀξιώσεων τῆς Ἰταλίας εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ εὐθὺς ὡς θὰ ἐρρυθμίζετο τὸ ζήτημα τῆς Ἀδριατικῆς.

Ἡ συμφωνία Τιττόνι—Βενιζέλου κατεχωρήθη εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς συνεδριάσεως τοῦ ἀνωτάτου Διασυμμαχικοῦ Συμβουλίου τῆς 13 Ἰανουαρίου 1920 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κλεμανσώ, ὅποτε ἐπεκυρώθη ὅπως ἡ μεθοριακὴ γραμμὴ τῆς συμφωνίας ἐκείνης ὅσον ἀφορᾷ τὴν Β. Ἡπειρον χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας μετὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ Ἀδριατικοῦ ζητήματος.

Εἰς τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην πού ἔλαβε χώραν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κ. Πισῶν, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, παρισταμένων τῶν κ. κ. Κλεμανσώ, Βενιζέλου καὶ Νίττι, ὁ πρόεδρος Κλεμανσώ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Βενιζέλον λέγει εἰς αὐτόν :

—«Θέλετε νὰ μᾶς ἐκθέσητε τὰς ἀπόψεις ἔναντι τῆς Ἀλβανίας; Ἐλπίζομεν νὰ συνεννοηθῶμεν ἀμέσως καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ἐκαλέσαμεν».

Ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐρώτησιν ἔσπευσε νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι οὐδεμία δυσκολία ὑπάρχει πρὸς συνεννόησιν. Μία τροποποίησις τῆς προταθείσης ἀπὸ αὐτὸν γραμμῆς, πού ἄφηνε μερικὰ χωρία εἰς τὴν Ἀλβανίαν εἶναι ὑπὸ συζήτησιν. Ἡ τροποποίησις αὕτη συμπίπτει περίπου μὲ τὴν Γαλλοβρετανικὴν γραμμὴν τῆς 1/3/1915.

Τότε ὁ Κλεμανσώ ἠρώτησε τὸν παριστάμενον Νίττι ἐὰν εἶχε νὰ παρατηρήσῃ τίποτε.

Νίττι: Τὸ ζήτημα εἶναι ὀλίγον περιπεπλεγμένον. Πρέπει νὰ ἴδωμεν τὰ σύνορα ὡς εἶναι χαραγμένα.

Βενιζέλος: Τὸ κατ' ἐμὲ δέχομαι τὴν γραμμὴν ἐπὶ τῆς ὁποίας συνεφωνήσαμεν μὲ τὸν κ. Τιττόνι.

Κλεμανσώ: Συνεφωνήσατε μετὰ τοῦ κ. Τιττόνι;

Βενιζέλος: Μάλιστα κ. Πρόεδρε.

Κλεμανσώ: Γνωρίζει ὁ κ. Νίττι τὴν συμφωνίαν;

Νίττι: Ναί, ἀλλὰ ὠρισμένοι ὅροι πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν.

Βενιζέλος: ὑπάρχει συμφωνία διὰ πᾶν ὅτι σᾶς ἀφορᾷ.

Κλεμανσώ: Τότε εἴμεθα σύμφωνοι.

Τὰ ἀνωτέρω ὅμως δὲν νομίζομεν ὅτι ἀποτελοῦν ἀπόφασιν ἐπιδικάζουσαν τὴν Β. Ἡπειρον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐλλειπεν ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην ἡ συγκατάθεσις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἰταλικῶν πόθων εἰς τὴν Ἀδριατικὴν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ συμφωνία ἐκείνη τῶν Παρισίων εἶναι μία ἔνδειξις διὰ τὸ δίκαιον τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἡ Ἰταλία ἐδέχετο, ὑπὸ ὄρους βεβαίως, τὴν ἐκχώρησιν τῆς Β. Ἡπειροῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, τὴν 17 Μαΐου 1920 ἐγένετο δεκτὴ ἀπὸ τὴν Γερουσίαν τῆς πρότασις γνωστὴ ἡπὸ τὸ ὄνομα «πρότασις Λότζ» κατὰ τὴν ὁποίαν «ἀποφασίζεται ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῆς Γερουσίας ἡ Β. Ἡπειρος μετὰ τῆς Κορυτσᾶς συμπεριλαμβανομένης, αἱ δώδεκα νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ Δυτικὴ Ἀκτὴ τῆς Μ. Ἀσίας, ἔνθα προεξάρχει ἰσχυρὸς ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, δεόν νὰ δοθῶσιν ὑπὸ τῆς διασκέψεως τῆς εἰρήνης εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ συμπεριληφθοῦν εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος».

Καίτοι ἡ ἀνωτέρω ἀπόφασις τῆς Γερουσίας τῶν Ἡν. Πολιτειῶν οὐδεμίαν κατὰ τὸ συνταγματικὸν δίκαιον τῆς χώρας εἶχε διεθνῆ δέσμευσιν, ἀλλ' ἀπετέλει μόνον εὐχὴν ταύτης, ἐν τούτοις πρὶν ἢ προλάβῃ ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις νὰ δώσῃ συνέχειαν εἰς τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην τῆς Γερουσίας, ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις ἤρνεϊτο τὴν συγκατάθεσιν τῆς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς Β. Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, λόγῳ μὴ ἱκανοποιήσεώς της εἰς τὰς ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς διεκδικήσεις της.

Τὴν κυβέρνησιν Νίττι διεδέχθη ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κυβέρνησις Τζιολίττι μὲ ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Σφόρτσα, ὁ ὁποῖος τηρητῆς τῶν δικονομικῶν τύπων, τὴν 22 Ἰουλίου 1920, παραμονὴν τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης, τῶν Σεβρῶν, ἐκοινοποίει εἰς τὸν Βενιζέλον, ὅτι ἐπειδὴ οἱ διασυμμαχικαὶ ἀποφάσεις δὲν ἱκανοποιοῦν τὴν Ἰταλίαν ἠναγκάζετο καὶ αὕτη, κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τῆς Συνθήκης ν' ἀναλάβῃ ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ κοινοποίησις αὕτη προέβαλε πάλιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν ἀντίστασιν τοῦ κυριωτέρου ἀντιδίκου, ὅστις τοῦ λοιποῦ ἐμελλε νὰ ἐπιμείνῃ μέχρι τέλους ὑποστηρίζων τὴν Ἀλβανικὴν ἀποψιν.

Ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς Ἰταλίας Τζιολίττι, εἰς τὰ ἐκδοθέντα ἀπομνημονεύματά του, ἐξηγεῖ τοὺς λόγους τῆς τοιαύτης μεταβολῆς τῆς ἰταλικῆς πολιτικῆς. Ἐξηγεῖ λοιπὸν ὁ Τζιολίττι ὅτι διὰ λόγους ἐσωτερικῆς μορφῆς ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀλβανίαν καὶ περιορισθῇ ὅπως τὴν προστατεύσῃ διπλωματικῶς κατὰ τῶν παραβιάσεων ἄλλων κρατῶν. Ὁ Τζιολίττι τὰς ἀπόψεις του αὐτὰς εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκθέσῃ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἄλλων κρατῶν συμμάχων τῆς χώρας του. Εἰς συνομιλίαν του οὕτω μὲ τὸν τότε πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας Μιλλεράν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1920, ἐδήλωσεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ χώρα του παραιτεῖται πάντων τῶν ἐδαφικῶν δικαιωμάτων της (ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας) ὡς καὶ πάσης φύσεως προτεκτοράτων ἢ ἐντολῶν, ἀλλ' εἶναι ὑπέρμαχος τῆς ἀλβανικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐντὸς τῶν ὁρίων ποὺ καθωρίσθησαν ἀπὸ τὴν διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου, καὶ ὅτι τὸ ἔδαφός της πρέπει νὰ μείνῃ ἐλεύθερον ἀπὸ κάθε παραβίασιν ἐκ μέρους τῶν Σέρβων καὶ Ἑλλήνων.

Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ καταγγελία τῆς συμφωνίας Τιττόνι—Βενιζέλου δὲν ἠδύνατο νὰ θίξῃ τὴν συμφωνίαν τῆς 13/1/1920 καὶ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἀνωτάτου Συβουλίου. Ἡ τελευταία αὕτη ἀπόφασις πράγματι δὲν ἠδύνατο ν' ἀκυρωθῇ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι μία Δύναμις κατήγγειλεν ἰδιαιτέραν συμφωνίαν ποὺ συνήφθη μεταξὺ αὐτῆς καὶ τρίτης Δυνάμεως. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 πράγματι ἄρθρον τῆς συμφωνίας Τιττόνι—Βενιζέλου παρεῖχε ἀναμφισβήτητως τὸ δικαίωμα εἰς τὴν Ἰταλίαν νὰ καταγγείλῃ τὴν συμφωνίαν ἐὰν αὕτη δὲν ἱκανοποιεῖτο εἰς Μ. Ἀσίαν. Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς Ἰταλίας ἦτο περιορισμένον κατὰ χρόνον. Ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν κατήγγελε τὴν συμφωνίαν Τιττόνι—Βενιζέλου καθ' ἣν (Μάρτιος 1920) ἐλάμβανε γνῶσιν τῶν ὄρων τῆς Τουρκικῆς συνθήκης εἰρήνης, εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ὁποίων μετέσχε διὰ τοῦ κ. Σαλόγα, τὴν ἀπεστέρει τοῦ δικαιώματος νὰ προβῇ βραδύτερον εἰς τὴν καταγγελίαν. Ἡ Ἰταλία ὅθεν καταγγέλουσα τὴν συμφωνίαν Τιττόνι—Βενιζέλου διέπραττεν ἀχαρακτήριστον ἀτιμίαν.

Ἀτυχῶς Ἡ Ἑλλὰς τότε ἀντὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ δεδικασμένον καὶ νὰ ἀρνηθῇ κάθε νέαν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, ἐμπεπλεγμένη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Μ. Ἀσίας, διέπραξε τὸ ἴδιον σφάλμα ποὺ εἶχε διαπράξει καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἰδίου ἔτους καὶ δὲν προέβη εἰς τὴν κατάληψιν τῆς χώρας. Ἡ μὴ ἐκτέλεσις ὅθεν τῆς ἀποφάσεως τῆς 13 Ἰανουαρίου ἰδίου ἔτους ἐγένεν αἰτία νὰ χάσωμεν τὸν διεθνῆ ἐκεῖνον τίτλον καὶ νὰ παλαιώωμεν ἕκτοτε μὲ τὰς μοιραίας συνεπείας ποὺ ἔχει δημιουργήσει ἡ ἀνεπούλωτος ἐκείνη πληγὴ.

Μὲ τὴν καταγγελίαν ἐκείνην τῆς Ἰταλίας τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα ἦλθεν ἐκ νέου τὸ θέρος τοῦ 1921 ἐνώπιον τῆς Πρεσβευτικῆς Διασκέψεως ποὺ εἶχε ἀντικαταστήσει τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον. Εἰς τὴν Διάσκεψιν ἐκείνην δὲν ἐπε-

τράπη οὔτε εἰς τὴν Ἑλλάδα οὔτε εἰς τὴν Γιουγκοσλοβίαν νὰ παραστῇ εἴτε συμβουλευτικῶς εἴτε πρὸς ἔκθεσιν τῶν ἀπόψεών των, καίτοι ἀμφότεραι ἐνδιαφέροντο εἰς τὴν τακτοποίησιν τοῦ ζητήματος ἐκείνου.

Συνελθοῦσα ὅθεν ἡ Πρεσβευτικὴ συνδιάσκεψις εἰς Παρισίους τὴν 9 Νοεμβρίου 1921 ἔλαβε τὴν γνωστὴν περὶ Β. Ἑπείρου ἀπόφασίν της, ἐπεκυρώνουσα τὸ Πρωτόκολλον τῆς Φλωρεντίας τῆς 17 Δεκεμβρίου 1913, καὶ συνίστα Ἐπιτροπὴν τετραμελῆ διὰ τὴν χάραξιν τῶν Βορείων καὶ Ἀνατολικῶν συνόρων τῆς χώρας.

Οὕτω λοιπὸν, παρὰ τὰ σαλπίσματα τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς περὶ αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, παρὰ τὰ σύμφωνα καὶ τὰς ἀμοιβαίας ἀναγνωρίσεις τῶν ἀπαραγράπτων δικαίων μας ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, καὶ τὰς περὶ μειονοτήτων ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ Β. Ἑπείρος παρεδίδετο εἰς τὸ ἀνανεούμενον κράτος τῆς Ἀλβανίας, πρὸς ἰκανοποίησιν τῆς ἰταλικῆς βουλιμίας.

Σύμφωνα λοιπὸν πρὸς τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην, κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ διαχαράξεως τῶν ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Λονδίνου τοῦ 1913 καὶ τῆς Φλωρεντίας τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκείνη ἐπιληφθεῖσα τοῦ ἔργου της, κατεχώρισε τὸ πόρισμά της εἰς νέον πρωτόκολλον ὑπογραφὸν ἐπίσης εἰς τὴν Φλωρεντίαν τὴν 27 Ἰανουαρίου 1925 μὲ προσηρτημένους εἰς αὐτὸ χάρτας τῆς νέας μεθορίου, ὑπογραφὸν ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Γαλλίας, Βρετανίας καὶ Ἰταλίας, τοῦ Ἑλληνοσ ἀντιπροσώπου συντηχοῦ κ. Ἀβραμίδου δηλώσαντος τὰ κάτωθι:

«Ὁ Ἕλλην ἀντιπρόσωπος νομίζει ὅτι μία δήλωσις ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι περιττή, δεδομένου ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κατέστησεν ἐν δέοντι χρόνῳ γνωστὰς τὰς ἀντιρρήσεις της εἰς τὴν Διάσκεψιν τῶν Πρεσβευτῶν, ἧτις ὅμως δὲν τὰς ἔλαβε ὑπ' ὄψιν καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ὑπέκυψεν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς διασκέψεως».

Τὰ ἀνωτέρω τέλος ἐπεκυρώθησαν διὰ νέου πρακτικοῦ τῆς 30 Ἰουλίου 1926, φέροντος ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἀειμνήστου Ἀλ. Καραπάνου.

Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκείνην τῆς διαχαράξεως τῶν συνόρων, ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ὑπηρετῇ ὡς διερμηνεὺς τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας, καὶ νὰ ἴδῃ συνεπῶς τὴν ἐγκληματικὴν ἀδικίαν ποὺ ἐπαίζετο εἰς βάρους τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἐνθυμηθῇ δὲ ὅσα ὁ σοφὸς ἑλληνιστὴς Βιλάμοβιτς ἔγραφεν ἐν προκειμένῳ ἤτοι:

«Ἡ σημερινὴ ὁροθεσία ἐχαράχθη αὐθεραίτως διὰ μέσου χώρας ἧτις ὤφειλε νὰ ἐπιδικασθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα».

